

A FIZIKAI FELKÉSZÍTÉS HELYZETE, A FEJLŐDÉS LEHETSÉGES IRÁNYAI

A FIZIKAI FELKÉSZÍTÉS HELYZETE

Az elmúlt két évtizedben jelentős átalakuláson ment keresztül a Magyar Honvédség. A változás komolyan érintette a személyi állományt mind mennyiségi, mind minőségi szempontból.

A professzionális haderőre való áttérés létszámában jóval kisebb, de magas szinten kiképzett állományt feltételez. A katona értéke a kiképzésébe fektetett anyagi, idő és eszközráfordítás függvényében megnövekedett. A katonák önként vállalják a szolgálatot, amiért bérjövédelmet kapnak a munkáltatótól.

A fentieket olvasva az ember joggal gondolhatja, hogy a személyi állomány egészsége, fizikai állapota, életmódja lényegesen jobb, mint 20-30 évvel ezelőtt szolgáló elődeiké. A felmérések, alkalmassági vizsgálatok azonban nem támasztják alá ezt az optimizmust. Az állomány nagyobb része teljesíti a minimum követelményeket, de csak nagyon kevés katona rendelkezik jó, vagy kiváló erőnléttel.

Addig, amíg a múltban a katonák többnyire csak gyakorlatokon vettek részt, ma a légénységi állomány többsége szinte biztos, hogy kikerül egy-két misszióba, ahol a műveleti területen, valós konfliktushelyzetekbe kerülnek, kerülhetnek. Ami a gyakorlatokra általában nem jellemző, az a valós környezet megszokottól eltérő jellemzője. Ezek többek között az extrém időjárási viszonyok, domborzati adottságok, a nagy tengerszint feletti magasság, a sajátos növényzet és állatvilág.

A felsorolt viszonyok is alátámasztják a katonákkal szemben elvárt fizikai képességeket, amik növelik túlélőképességüket, harci értéküket, és megóvhatja őket az esetleges egészségkárosodásuktól.

A katona önként vállalja a katonai szolgálatot, de az őt alkalmazó szervezet felelőssége, hogy a lehető legjobban felkészítse az őt váró kihívásokra, hogy a veszteségeket minimálisra csökkenthessük. Ebben a folyamatban természetesen magának a katonának is aktívan közre kell működnie, ami különösen igaz a fizikai felkészítés területére, ahol a teljesítmény-fokozás megkívánja a tervszerűséget, rendszerességet és fokozatosságot, aminek biztosításához a kiképzés adta időkeret nem elegendő. Ezért szükséges, hogy a katona helyes életmódot élve, önállóan is végezzen rendszeresen testgyakorlatokat, illetve a kiképzési foglalkozásokon aktívan vegyen részt.

A katonák fizikai állapotát elemezve kijelenthetjük, hogy a felkészítési rendszer nem elég eredményes, szükség van a rendszerelemek módosítására. Előadásomban igyekszem feltárni az alapvető problémákat, amik vélhetően hátrányosan befolyásolják az eredményességet. Ezután felvázolom azokat a lépéseket, melyek a hatékonyság növeléséhez, az optimális működési szint eléréséhez szükségesek. Kiemelem közülük azokat, melyek megvalósítása már megkezdődött.

A problémák feltárásakor figyelembe vettem a 2008-ban végrehajtott kiképzés stratégiai felülvizsgálata során, valamint a katonai szervezetek kiképzésének ellenőrzésekor feltárt tényeket, valamint a katonákkal szemben támasztott fizikai követelményeket felülvizsgáló munkacsoport munkája során tett megállapításokat.

A téma aktualitását növeli, hogy megkezdődött a kiképzés teljes spektrumát érintő átalakítás előkészítése, így a fizikai felkészítést érintő módosítások jól beilleszthetők lesznek az átalakuló kiképzési struktúrába.

A FIZIKAI FELKÉSZÍTÉST ÉRINTŐ LEGFONTOSABB PROBLÉMÁK

A fizikai felkészítés egy több összetevőből felépülő rendszer, ahol minden rendszeralkotó faktor jelentőséggel bír (1. ábra), kiegészíti a másikat, de fontos, hogy az egyes alkotóelemek a megfelelő arányban fejtsék ki hatásukat. A rendszer optimális működése biztosítja azt, hogy a megvalósuló fizikai aktivitást a folyamatosság, tervszerűség, szakszerűség, rendszeresség, fokozatosság egysége jellemezze, aminek eredménye lesz a katona fizikai teljesítő-képességének növekedése, illetve megfelelő szinten tartása. A legfontosabb rendszeralkotók a következők:

Katonai testnevelés foglalkozás:

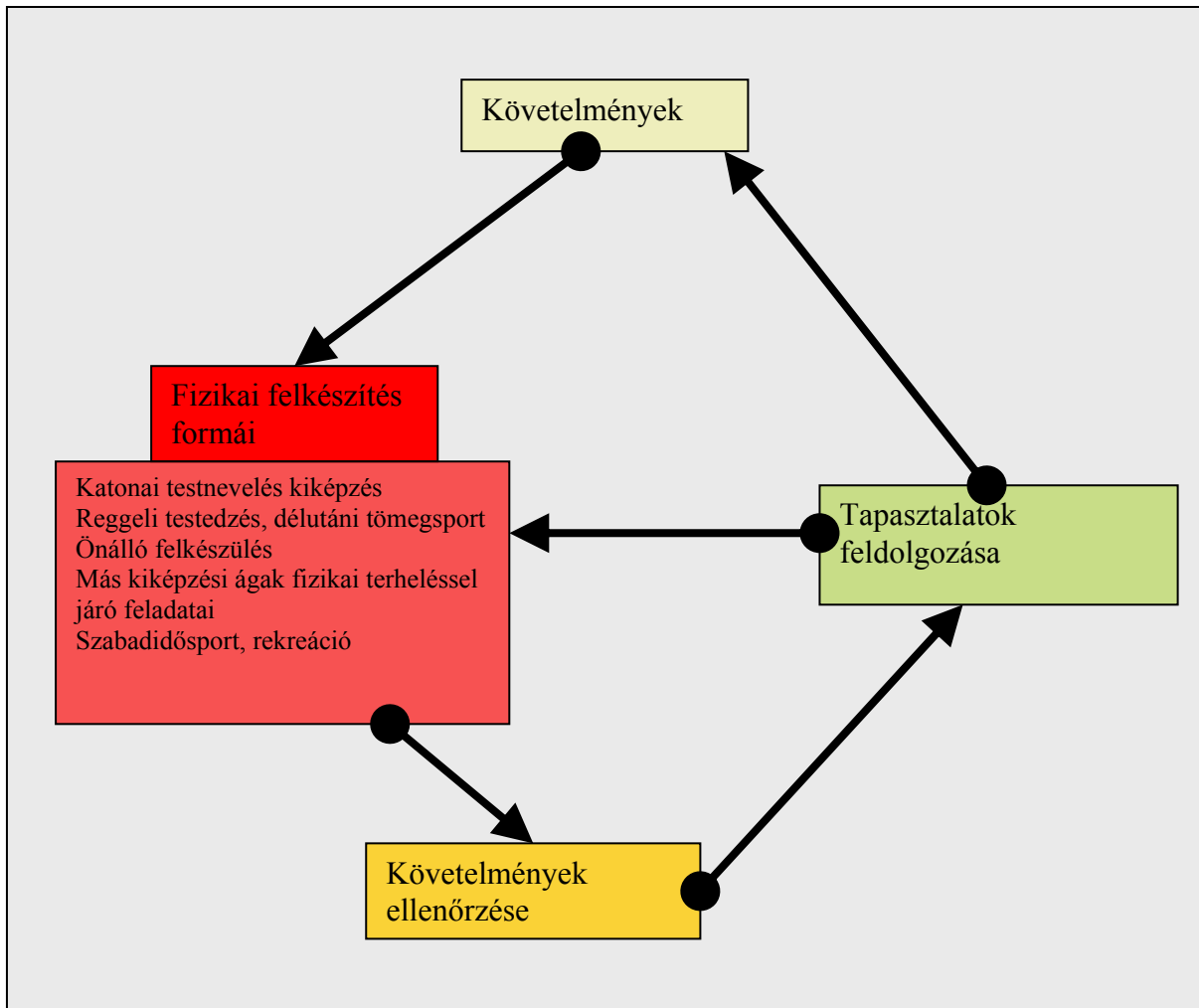
Kiképzési program alapján végrehajtott, szakember által vezetett, illetve ellenőrzött foglalkozások. A szakmaiság jól érvényesíthető, de a viszonylag alacsony óraszám miatt a rendszeresség nem biztosítható, így önmagában a teljesítménycsökkenésre nem elegendő. A technikai fejlesztésre és a harcászati szituációkban való alkalmazási képesség fejlesztésére kiválóan alkalmas.

Reggeli testedzés, délutáni tömegsport foglalkozás:

Szakember által vezetett, illetve ellenőrzött, a célkategóriák számára kötelező foglalkozások. A foglalkozásvezető meghatározhatja a végrehajtandó feladatokat, de rábízhatja ezt a résztvevőkre is, az adott szituációtól függően. Akár minden nap végrehajtható, így hasznos kiegészítője a kiképzési foglalkozásoknak biztosítva a rendszeres terhelést, vagy az elsajátított ismeretek gyakorlását, rögzítését.

Önálló felkészülés:

A katona által önállóan, szabadidőben, vagy munkaidőben végzett, a fizikai követelményekre való felkészülést célzó testgyakorlás. A ráfordított idő a katona motiváltságától függően változik, a rendszeresség és a folyamatosság jól biztosítható. Korlátozó tényezőként a rendelkezésre álló létesítmények és szakemberek kerülhetnek szóba. Ennél a formánál a katona magára van utalva, ezért gyakran nem jár kellő eredménnyel.

1. ábra A fizikai felkészítés egyszerűsített rendszerábrája

Más kiképzési ágak fizikai terheléssel járó feladatai:

Természetesen minden fizikai terhelés hatással van a szervezetre, így más kiképzési ágakat is figyelembe kell venni a fizikai felkészítés rendszerében. A gyalogos menetek, a rövidebb-hosszabb futásokat igénylő harcászati foglalkozások, vagy a rendszeresen jelentkező málházási és egyéb feladatok az edzés alapelveinek teljesülése esetén szintén teljesítmény fokozó hatásúak. Jelenleg a kiképzési rendszerben ezek az összetevők nincsenek összehangolva a fizikai felkészítés többi területével, így hatásuk véletlenszerű, és nehezen tervezhető.

Szabadidősport, rekreáció:

A rendszer fontos eleme a rendszeres sporttevékenység teljesítmény fokozó, vagy rekreációs céllal. Szándékosan választottam külön az önálló felkészüléstől, hiszen itt a cél nem feltétlen az előírt képességek megszerzése, ugyanakkor a szervezett keretek jobban biztosíthatóak. A kérdéses terület eredményességéhez szükség van a honvéd sportegyesületi rendszer optimális működésére.

A felsorolt elemek jelenleg nem a megfelelő arányban kapnak szerepet a katonák mindennapjaiban. Az elmúlt mintegy 20 év során egyre inkább az a szemlélet hódított teret, hogy a katonák fizikai felkészítése nem más, mint a szigorú követelményrendszer által motivált önálló felkészülés. Ennek köszönhetően a kiképzési foglalkozások száma drasztikusan csökkent, a központi kiképzési programokból a testnevelés kiszorult. Jelenleg csak az alapkiképzési programban van pontosan meghatározva a testnevelés tartalma tárgykörök alapján. Az egyéb időszakokban csak a testnevelésre fordítandó időkeret került meghatározásra.

Ennek negatívumai, hogy a katona magára van utalva a felkészülésben, szinte lehetetlen feladat elé állítva, illetve hogy a felkészítésből kiszorulnak az olyan fontos mozgásoktatási feladatok, mint például az akadályleküzdés, a közelharc, vagy a vízi kiképzés.

Jelenleg 21 testnevelő tiszt teljesít szolgálatot, ami bizonyítja, hogy a felkészítési rendszer személyi feltételei nem elegendők. Több szervezetnél nincs testnevelő szakember, míg az önálló állománytáblával rendelkező alakulatoknál gyakran 1000-2000 katonára jut egy testnevelő.

A létesítmények gyakran nem állnak rendelkezésre, vagy állapotuk kíván mielőbbi felújítást. Van olyan alakulat, amelyik a több mint 1000 fős állományával nem rendelkezik tornateremmel.

A követelmények ellenőrzési rendszere sem működik tökéletesen. A katonákkal szemben két hasonló követelményrendszer került meghatározásra. A szakemberhiány nem csak a felkészülés, hanem az ellenőrzés során is érezteti hatását. Gyakori probléma, hogy az alakulat testnevelője nehéz helyzetbe kerül, ha előljáróját kell felmérnie.

Az elért eredményeknek nincs következménye, illetve túl sok a kiskapu a rendszerben. A nem megfelelő fizikai állapotban lévők nincsenek rákényszerítve, hogy teljesítsék a követelményeket, a kiváló fizikumukat bizonyítók pedig nem kapnak megerősítést teljesítményükért.

A honvéd sportegyesületek nehéz helyzetben vannak. Pénzhez csak szigorú pályáztatás útján juthatnak, az erre szánt pénzügyi keret nem elegendő. A katonai objektumokban található sportlétesítmények használata nehézségekben ütközik. A honvéd sportegyesületek között nincs megkülönböztetés abban, hogy helyőrségükben működik-e katonai szervezet, illetve hogy az aktív katonák aránya milyen a tagságon belül. Véleményem szerint a problémák egyik oka, hogy a katona sport az évek során a kommunikáció egyik eszközévé vált, így megítélése és támogatása is ennek megfelelően alakul.

A rendszer tökéletlenségében szerepet játszó tényezők közül nem szabad kihagyni magát a katonát sem, aki bár egyenruhát visel, továbbra is a XXI. század magyar társadalmának tagja. Annak a társadalomnak, amelyik ugyanazokkal a civilizációs problémákkal küzd, mint más társadalmak a világban. Számunkra ezek közül kiemelkedő fontosságú a mozgásszegény életmód, az általános testi-fizikai gyengeség, valamint a túlsúly. A „van” és a „kell” állapot közötti óriási távolság leküzdése komoly feladat. A helyzetet súlyosbítja, hogy a katonai pálya még mindig nem elég vonzó ahhoz, hogy fiatalok ezrei döntsenek mellette, így teremtve túlkínálatot, ami lehetővé tenné az irányított szelekciót.

A FIZIKAI FELKÉSZÜLÉS OPTIMALIZÁLÁSÁHOZ SZÜKSÉGES LÉPÉSEK

Létre kell hozni egy olyan összehangolt rendszert, ahol a fizikai felkészítés tervszerű, programok alapján működő és eredményes lehet, az ellenőrzési-értékelési rendszer megbízható, és a katonai szolgálathoz szükséges képességeket mér, ahol a nem megfelelő és kiváló teljesítmény egyaránt komoly következményekkel jár, és ahol működik az ellenőrzések során nyert tapasztalatok alapján működő visszacsatolás a felkészítési alrendszer felé.

Kulcskérdés a szakember által vezetett kiképzési foglalkozások arányának jelentős növelése, valamint az ehhez szükséges feltételek biztosítása. Első lépésként az alapelveket le kell fektetni az összhaderőnemi doktrínában, valamint a kiképzési doktrínában. Ezután minden kiképzési időszakra meg kell határozni az elérendő képességeket, és az ezeket biztosító követelményeket. A kitűzött kiképzési célok alapján el kell készíteni az egyes időszakok kiképzési programját.

Ezután fejleszteni kell a szakember állományt, és a létesítmény háttérét. A szükséges szakember létszám kialakításánál figyelembe kell venni a kiképző tiszthelyettes állományt is. A testnevelő tiszt irányítása mellett, a kiképző tiszthelyettesek képesek biztosítani a testnevelés foglalkozások eredményességét. Ehhez szükség van az ő módszertani felkészítésükre, valamint folyamatos továbbképzésükre.

Az önálló felkészülés és a szabadidősport rendszerét tovább kell erősíteni. Biztosítani kell a személyi és tárgyi feltételeket, az állomány számára elérhetővé kell tenni a szakmai segítséget és az ösztönző eljárásokat (közösség, edző, stb.). Ebben a folyamatban fontos szerep jut a helyőrségekben tevékenykedő honvéd sportegyesületeknek, ezért minden lehetséges módon támogatni kell őket (pályázatok, együttműködések, stb.)

Az ellenőrzési alrendszert át kell alakítani a hozzá kapcsolódó ösztönző rendszerrel együtt.

AZ EDDIG ELÉRT EREDMÉNYEK

Első lépésként négy fővel megalakult a Katonai Testnevelés és Közelharc Módszertani Részleg Szentendrén. Elsődleges feladata a ZMNE KTSK állományával együttműködve a katonai testnevelés és közelharc-kézitusa kiképzés szakmai háttérének biztosítása, valamint a kiképzést irányítók módszertani felkészítése.

Hét hónapon keresztül dolgozott az a munkacsoport, amely a katonákkal szemben támasztott fizikai követelményeket vizsgálta felül. A munkacsoportban minden érintett szerv képviseltette magát. Jelentésében számos javaslatot tett a HM Honvéd Vezérkar főnökének a felkészítési és az ellenőrzési alrendszerre vonatkozóan.

Több szabályzó módosítását kezdeményezte, mely módosítások folyamatban vannak.

Legfontosabb a beosztásokhoz rendelt fizikai követelményszintek (T1-T4) változása. Lényege, hogy a legénységi beosztások többsége a T4 kategóriába kerül, ezáltal mérsékelve a missziós állomány feltöltésekor jelentkező problémákat.

Változik a fizikai állapotfelmérés rendszere is. Itt minden mozgásforma esetében megjelenik majd egy minimum követelmény, ösztönözve az állományt a sokoldalú felkészülésre. A teljesítmények az eddigi két fokozat helyett négy fokozatban kerülnek értékelésre (kiváló, jó, megfelelő, nem megfelelő). A változás a fizikai alkalmasság-vizsgálatot nem érinti.

A bejövő szerződéses állománynak a T4 követelményszint 260 pontos értékét kell teljesítenie. Ha ez valakinek nem sikerült, akkor a jelenlegi szabályzók szerint a próbaidő végéig kell teljesíteni a követelményeket. Ez persze sok gondot okoz, hiszen egy bizonyos szint alatt már nem fog pozitív adaptációval reagálni a szervezet a fizikai terhelésre. Ezért a munkacsoport javaslata alapján intézkedés jelenik meg, amiben meghatározásra kerül az a minimális teljesítmény, ami esetén a próbaidő végére remélhetően utoléri magát a felvételtkor alkalmatlan katona.

Javaslat született a képességalapú, feladatorientált kiképzési struktúrába illeszkedő, a fizikai felkészítésre vonatkozó kiképzési dokumentumok kidolgozására (összhaderőnemi doktrína, kiképzési doktrína, kiképzési program, stb.).

A személyi feltételek javítása érdekében a munkacsoport első körben hét fő fizikai felkészítéssel kapcsolatos beosztás létesítését kérte.

Jól látható, hogy a fizikai felkészítés átalakítása még sok munkát igényel. A folyamat elkezdődött, feltérképeztük a rendszer jelenlegi helyzetét, meghatároztuk a legfontosabb hiányosságokat, és megtettük az első lépéseket egy olyan rendszer létrehozására, ahol lekerül a fizikai felkészülés terhe a katona válláról, és visszakerül a felkészült szakemberek kezébe.